

ข้อเสนอแนวคิด/วิธีการเพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นางสาวเอมิกา แซ่มศรีรัตน์
นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ
ตำแหน่งเลขที่ 2003 ส่วนยุทธศาสตร์
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เสนอขอประเมินเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
ตำแหน่งเลขที่ 2003 ส่วนยุทธศาสตร์
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานี
สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ปีงบประมาณ 2561

ข้อเสนอแนวคิด/วิธีการเพื่อพัฒนางานหรือปรับปรุงงานให้มี ประสิทธิภาพมากขึ้น

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หลักการและเหตุผล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 43 ได้บัญญัติไว้ว่า
บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ กล่าวสรุปคือ ให้ประชาชนในการปกครองประเทศ
สามารถมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ การจัดการ
บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลาย
ทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ การเสนอแนะต่อ
หน่วยงานของรัฐให้มีการดำเนินการที่เป็นประโยชน์และไม่ส่งผลกระทบต่อความ
เป็นอยู่ของประชาชนและชุมชน รวมถึงการจัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชน
(รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, หน้า 12)

ภายใต้กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ของประเทศที่มีการ
เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ประสานเข้ากับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยี การคมนาคม และการสื่อสาร ได้ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวอย่างกว้างขวาง
ในหมู่ประชาชนพร้อมๆ กับกระแสการเรียกร้อง ทั้งจากภาครัฐกิจเอกชน นักวิชาการ
องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชนและประชาชนให้ระบบราชการมีการปรับตัวให้
สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป กระแสการเรียกร้อง

ที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การเรียกร้องของประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีผลกระทบต่อพวกเขาทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเรียกกันว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” (Public Participation) (รายงานวิจัย เรื่อง การบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน, 2539, หน้า 10)

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ออกระเบียบกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ว่าด้วยอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน พ.ศ.2558 เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนและสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่นตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ (ระเบียบกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ว่าด้วยอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน พ.ศ.2558, หน้า 1) ซึ่งจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสมาชิกเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมจำนวนทั้งสิ้น 582 คน กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอทั้งสิ้น 15 อำเภอ จาก 19 อำเภอของจังหวัด โดยเครือข่ายดังกล่าวนับเป็นย่างก้าวที่สำคัญในการขับเคลื่อนการดูแลฟื้นฟู และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ เพื่อสืบสานพระราชปณิธานในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งต่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้กับคนรุ่นหลังสืบต่อไป

จากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในปัจจุบัน รวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เพิ่มขึ้นผสมผสานกับประชากรโลกที่เพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ ทำให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้อย่างไม่มีการจำกัด การใช้ไม่มีการคำนึงถึงการหมดไป การเสื่อมสภาพและร่อยหรอ หรือการเกิดมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย สุขภาพจิต ตลอดจนไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมแต่ละชนิดที่มีต่อกัน ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น เมื่อเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมครั้งสำคัญที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง ต่างโทษว่าเป็นเพราะมีการจัดการที่ไม่ดีไม่เหมาะสม ดังนั้น เมื่อการพัฒนาเกิดขึ้นก็ย่อมมาควบคู่กับความเสื่อมโทรมเสมอ

จากปัญหาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการควบคุม ดูแล จัดการเพื่อคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี

การมีส่วนร่วมของภาคีและเครือข่ายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นับเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องภายนอก ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน การเสนอความคิดเห็นต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การร่วมคิด ร่วมวางแผนจะก่อให้เกิดความคิดริเริ่มและพลังในการทำงานร่วมกัน เป็นเครือข่ายการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เข้มแข็ง และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม โดยหน่วยงานสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีและเครือข่ายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ เช่น การเสริมสร้างความรู้ด้านการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมชุมชนร่วมป้องกันและเฝ้าระวังปัญหามลพิษ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของเครือข่ายผ่านช่องทางต่างๆ เช่น เว็บไซต์ เวทีประชาคม ช่องทางจัดรับฟังความคิดเห็น การจัดประชุม เป็นต้น เพื่อลดปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดตามมาภายหลัง และหากภาคีและเครือข่ายมีองค์ความรู้ที่เข้าใจถึงรายละเอียดที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมมากขึ้น ก็จะเป็นรูปแบบที่ดีสำหรับการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ เมื่อรูปแบบการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนประสบผลสำเร็จ ก็จะกลายเป็นตัวแบบที่ดีสำหรับการจัดการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และสามารถกลายเป็นรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีและยั่งยืนต่อไป

บทวิเคราะห์/แนวความคิด/ข้อเสนอ

บทวิเคราะห์

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยที่ผ่านมา ได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปมาก ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง และยังส่งผลกระทบต่อ

คุณภาพและวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนเป็นวงกว้างและรุนแรงขึ้นตามลำดับ โดยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านปริมาณที่ลดน้อยลงจนใกล้เข้าสู่ภาวะการขาดแคลน และด้านคุณภาพ เช่น ดินเสื่อมสภาพ แม่น้ำเน่าเสีย เป็นต้น สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร รวมถึงประชากรแฝงที่ลักลอบเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศ ทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มสูงขึ้นจนเกิดสภาพเสื่อมโทรมและลดลงอย่างรวดเร็ว และการพัฒนาที่ผ่านมาได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะ ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทะเล ทรัพยากรธรณี และอื่นๆ ในอัตราที่สูงขึ้นและไม่มีประสิทธิภาพจนมีผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดการร่อยหรอและเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว รวมทั้งส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรเป็นหลักในการยังชีพ

ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ได้มีการกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศระยะยาว เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์สำคัญ โดยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ปรากฏอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ที่มีแนวทางเพื่อเร่งอนุรักษ์ฟื้นฟูและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และมีความมั่นคงด้านน้ำ รวมทั้งมีความสามารถในการป้องกันผลกระทบและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ และพัฒนา มุ่งสู่การเป็นสังคมสีเขียว ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่มีการนำหลักการของการวางแผนที่น้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาที่ยึดหลักสมดุล ยั่งยืน และนำไปสู่วิสัยทัศน์ระยะยาว “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ของประเทศ โดยมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและยกระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของ

ประชาชน เร่งแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมเพื่อลดมลพิษที่เกิดจากการผลิตและการบริโภค พัฒนาระบบบริหารจัดการที่โปร่งใสเป็นธรรม ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นวงกว้างมากขึ้น ต้องเร่งเตรียมความพร้อมในลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติ

จังหวัดสุราษฎร์ธานี นับว่าเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยตะวันออกที่มีฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ ทั้งด้านทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ และแร่ธาตุ ซึ่งเอื้อต่อการดำรงชีวิตและการอยู่อาศัยของมนุษย์ และด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ของจังหวัด ที่มีทั้งแม่น้ำ ภูเขา ป่า และทรัพยากรทางชายฝั่งทะเล ส่งผลให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมายของมนุษย์ ทั้งในเรื่องของการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ รวมถึงการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการนำพาการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสภาพเสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในเรื่องของทรัพยากรป่าไม้ที่มีการถูกบุกรุกพื้นที่จากประชาชนและนายทุนเพื่อยึดถือและครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การค้าสัตว์ป่าโดยผิดกฎหมาย รวมถึงปัญหาขยะและน้ำเสียซึ่งเป็นประเด็นหลักที่กำลังเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการดำเนินการ และแก้ไขอย่างเร่งด่วน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อให้เป็นฐานความรู้ในการสร้างความตระหนักและช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงควรมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาลักษณะนี้ โดยเน้นอาศัยการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ในการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนต่อไป

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม เพราะเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการจัดการที่ดี และนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่สมาชิกในชุมชนตั้งไว้ สร้างความพึงพอใจและลดความขัดแย้งของประชาชนที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา อีกทั้งการมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปด้วย

แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินการต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถเอื้ออำนวยให้มวลมนุษยชาติใช้ตลอดไปโดยไม่ขาดแคลนหรือมีปัญหาใดๆ (เกษม จันทร์แก้ว, 2536)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวความคิดหลักในการดำเนินงาน ดังนี้

1. มุ่งหวังให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ประกอบกันอยู่ในระบบธรรมชาติ มีศักยภาพ ที่สามารถให้ผลิตผลได้อย่างยั่งยืน ถาวร และมั่นคง คือ มุ่งหวังให้เกิดความเพิ่มพูนภายในระบบ ที่จะนำมาใช้ได้ โดยไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นๆ
2. ต้องมีการจัดองค์ประกอบภายในระบบธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศให้มี ชนิด ปริมาณ และสัดส่วนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ละชนิดเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานตามธรรมชาติ เพื่อให้อยู่ในภาวะสมดุลของธรรมชาติ
3. ต้องยึดหลักการของอนุรักษ์วิทยาเป็นพื้นฐาน โดยจะต้องมีการรักษา สงวน ปรับปรุง ซ่อมแซม และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ในทุกสภาพ ทั้งในสภาพที่ดีตามธรรมชาติในสภาพที่กำลังมีการใช้ และในสภาพที่ทรุดโทรมร่อยหรอ
4. กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการควบคุม และกำจัดของเสีย มิให้เกิดขึ้นภายในระบบธรรมชาติ รวมไปถึงการนำของเสียนั้นๆ กลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

5. ต้องกำหนดแนวทางในการจัดการ เพื่อให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น โดยพิจารณาถึงความเหมาะสม ในแต่ละสถานที่ และแต่ละสถานการณ์

แนวคิดการจัดทำแผนปฏิบัติการ

แผนปฏิบัติการ คือ เครื่องค้ำประกันว่าเป้าหมายในการทำงานในแต่ละปี มีโอกาสบรรลุเป้าหมาย ตามที่กำหนดไว้ เป็นสิ่งที่ยืนยันว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นมีความเป็นไปได้ เพราะมีแผนงานรองรับที่ชัดเจน และ ถ้าแผนปฏิบัติการดำเนินการได้สำเร็จก็จะส่งผลต่อความสำเร็จของเป้าหมายที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ของการวางแผนปฏิบัติการ

1. เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ในการพัฒนาของแต่ละภาคส่วน หน่วยงาน และพื้นที่ในกระบวนการพัฒนาประเทศ

2. เพื่อกำหนดลำดับความสำคัญของการพัฒนา แผนงาน/โครงการ และมาตรการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ของภาคส่วนหน่วยงาน หรือแต่ละพื้นที่

3. เพื่อกำหนดแผนงาน/โครงการ และมาตรการที่สนับสนุนและสอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติหรือการดำเนินงาน

วิธีการจัดทำแผนปฏิบัติการ การจัดทำแผนปฏิบัติการ โดยทั่วไปทุกหน่วยงาน จะต้องให้อยู่ภายใต้กรอบของการพัฒนาประเทศ นั่นคือการวางแผนจะต้องเริ่มต้นด้วยการกำหนดกรอบแผนพัฒนาโดยส่วนรวมของประเทศขึ้นมาก่อน เพื่อใช้เป็นแนวทางจัดทำแผนปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วยกรดำเนินการดำเนินงานในสามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การแยกย่อย ขั้นตอนนี้หน่วยงานวางแผนพัฒนาของประเทศจะเป็นผู้แยกย่อยเป้าหมาย และแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมออกเป็นเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของแต่ละภาคส่วน แต่ละหน่วยงาน หรือแต่ละระดับของแผนปฏิบัติการ ผลจากการแยกย่อยดังกล่าว ก็จะได้แผนปฏิบัติการเบื้องต้นของหน่วยงานกลาง กระทรวง ทบวง กรม และจังหวัด ที่มีความสอดคล้อง และสนับสนุนแผนพัฒนาโดยส่วนรวมของประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การจัดเตรียมแผนงาน โครงการ และมาตรการ โดยหน่วยงานจะจัดเตรียมแผนงาน/โครงการ/มาตรการให้สอดคล้องและสนับสนุนเป้าหมายและแนวทางของการพัฒนาที่แยกย่อยออกมา

ขั้นตอนที่ 3 การประสานแผนปฏิบัติการเบื้องต้นเข้ากับแผนงาน/โครงการ/และมาตรการ ซึ่งอาจดำเนินงานตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การรวบรวมโครงการเมื่อหน่วยงานต่างๆ จัดเตรียมแผนงาน/โครงการ และมาตรการตามที่แยกย่อยออกมาแล้ว หน่วยงานวางแผนกลางก็จะเป็นผู้รวบรวมแผนงาน/โครงการ และมาตรการ

2. การกลั่นกรองโครงการ เช่น

2.1 การตรวจสอบข้อเสนอโครงการ ได้แก่ การตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของโครงการ

2.2 กลั่นกรองข้อเสนอโครงการเบื้องต้น เพื่อพิจารณาว่าโครงการที่เสนอมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาหรือไม่/สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานหรือไม่/สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของประชาชน

2.3 การวิเคราะห์และการคัดเลือกโครงการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจว่าโครงการมีความเหมาะสม และความเป็นไปได้ด้านเทคนิค ด้านการเงิน ด้านเศรษฐกิจ หรือไม่

3. องค์ประกอบของแผนปฏิบัติการ ประกอบด้วย ข้อความที่อธิบายถึงสถานการณ์ของหน่วยงาน, วัตถุประสงค์ที่ต้องการจะบรรลุ, กลยุทธ์ที่เลือกนำมาใช้เพื่อให้วัตถุประสงค์บรรลุของหน่วยงาน, การจัดทำรายงานของแผนงาน/โครงการ โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศ กระทรวง ทบวง กรม หรือจังหวัด และการจัดสรรงบประมาณหรือทรัพยากรที่ต้องการ

แนวคิดการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์ SWOT หรือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพเป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์สำหรับการวินิจฉัยองค์การ (Organization Diagnosis) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสภาพองค์การใน ปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร และจะต้องดำเนินการต่อไปอย่างไรจึงจะสามารถไปถึงจุดที่องค์การอยากจะเป็นหรือ เรียกอีกอย่าง

หนึ่งก็คือ วิสัยทัศน์ขององค์กร (Vision) เครื่องมืออย่างหนึ่งที่นิยมใช้กันทั่วโลก ทั้งภาครัฐและ เอกชนในการวินิจฉัยองค์กรได้อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิผลคือ SWOT Analysis ซึ่งเป็นเทคนิคหนึ่งที่น่ามาใช้ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ทั้งภายใน และภายนอก เพื่อนำผลที่ได้ในรูปแบบของจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) มากำหนดเป็นกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการวางแผนพัฒนาองค์กร (เอกชัย บุญยาภิธาน, 2553) ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารรู้ถึง จุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายใน มองเห็น โอกาสและอุปสรรคจาก สภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบต่อการดำเนินงาน ได้แก่

1. จุดแข็ง (Strengths) : เป็นจุดแข็งด้านทรัพยากรภายในองค์กรที่มี ศักยภาพและความสามารถทางการ แข่งขัน เช่น ทักษะและความเชี่ยวชาญขององค์กร โครงสร้างขององค์กร ภาพลักษณ์หรือชื่อเสียงของ องค์กรเทคโนโลยีและ ความสามารถในการให้บริการ เป็นต้น
2. จุดอ่อน (Weaknesses) : เป็นจุดอ่อนด้านทรัพยากรภายในองค์กรที่สำคัญ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสมรรถนะและ ความสามารถในการแข่งขันขององค์กร เช่น ทิศทาง ยุทธศาสตร์ที่ไม่ชัดเจน ปัญหาทางด้านงบประมาณ บุคลากรขาดทักษะและความชำนาญ คุณภาพการให้บริการต่ำขาดเทคโนโลยีสนับสนุน มีปัญหาการ ดำเนินงานภายใน มีการ เปลี่ยนแปลงผู้บริหารบ่อย เป็นต้น
3. โอกาส (Opportunities) : เป็น โอกาสขององค์กรที่มีศักยภาพจาก สภาพภายนอกที่เอื้ออำนวย ประกอบ ไปด้วย นโยบายรัฐบาลสนับสนุน มีหน่วยงาน ภายนอกให้บริการเช่นเดียวกับองค์กรและเอื้อต่อการทำงาน ขององค์กร ความสามารถในการระดมทุนจากภายนอก เป็นต้น
4. อุปสรรค (Threats) : อุปสรรคภายนอกองค์กรที่ทำให้องค์กรต้อง ปรับตัว ประกอบด้วย การเข้ามาของกลุ่ม แข่งขันใหม่ที่มีศักยภาพ อุปสรรคจากบริการหรือ ผลิตภัณฑ์ที่สามารถทดแทนกันได้ ความต้องการของประชาชนที่ มีมากขึ้นกว่าเดิม ข้อกำหนดหรือกฎหมายต่างๆ ที่ทำให้องค์กรล่าช้าในการให้บริการ เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามศาสตร์พระราชา

ศาสตร์พระราชาคือ แนวทางการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่มีความลุ่มลึก รอบด้าน มองการณ์ไกล และเน้นความยั่งยืนมาช้านาน ก่อนที่ประชาคมโลกจะตื่นตัวในเรื่องนี้ เป็นทางการพัฒนาที่มุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยทุกหมู่เหล่า โดยศาสตร์ของพระราชาก็จะเน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ตลอดจนสร้างความสุขแบบยั่งยืนภายใต้หลัก 3S ได้แก่ Survival (การอยู่รอด) Sufficiency (พอเพียง) และ Sustainability (ยั่งยืน) ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติที่มีกระบวนการที่มีเอกลักษณ์ และการแก้ปัญหาแบบองค์รวม ให้ความสำคัญกับความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการของคนในพื้นที่ ตามหลักการทรงงานข้อที่ว่า การพัฒนาจะต้อง “ระเบิดจากภายใน”

“...ธรรมชาติแวดล้อมของเรา ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ทะเล และอากาศ มิได้เป็นเพียงสิ่งสวยงามๆ เท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของเรา และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของเราไว้ให้ดีนี้ ก็เท่ากับเป็นการปกป้องรักษาอนาคตไว้ให้ลูกหลานของเราด้วย...” (พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อครั้งเสด็จออกมหาสมาคม ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาวันที่ 5 ธันวาคม 2521)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงคำนึงถึงความสอดคล้องเกื้อกูลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ทรงเข้าใจในธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างถ่องแท้ ทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลายผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในด้านการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม พระองค์ทรงเน้นงานการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องครอบคลุมทุกด้าน ทั้งดิน น้ำ และป่าไม้ ดังจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจมากมายที่ทรงปฏิบัติตลอดรัชสมัยแห่งการครองราชย์ซึ่งเกิดขึ้นจากพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในการคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไข ทฤษฎีและวิธีการต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับระบบนิเวศ และสภาพความเป็นอยู่ของ

พสกนิกร กระทั่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นคนไทยจึงขนานนามพระองค์ท่านว่า “พระบิดาแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

บริบทและแนวคิดของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.)

อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) เป็นคนในหมู่บ้านหรือชุมชนที่สมัครใจเข้าร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ การเฝ้าระวังปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นผู้สร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง ให้คนในหมู่บ้าน ในชุมชน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของหวงแหน บำรุง รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นตนให้คงอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ดังนั้นการดำเนินการที่จะเกิดขึ้นจึงอยู่บนพื้นฐานความต้องการของพื้นที่ชุมชน เกิดจากการมีส่วนร่วมและจะเป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจไปพร้อมๆ กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ดังนั้น อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) จึงเป็นอีกหนึ่งกำลังสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหา และบรรลุสู่เป้าหมายที่วางไว้ ช่วยให้ “การอนุรักษ์” กับ “การใช้ประโยชน์” จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านหรือชุมชนได้รับการพัฒนา และถ่ายทอดไปสู่อนุชนรุ่นหลัง ได้ตระหนักถึงการสงวน อนุรักษ์ ดูแล ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่สืบไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงการนำไปจัดทำแผนงาน/โครงการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อไป

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. มีแผนปฏิบัติการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) จังหวัดสุราษฎร์ธานี